

Aukštapelkių reljefo natūraliųjų darinių lietuviškų terminų ištakos

Ilona Jukonienė

Gamtos tyrimų centras

Žaliųjų Ežerų g. 47, LT-12200 Vilnius

SANTRAUKA

Kamanų ir Šepetos pelkių tyrėjai, rengdami monografijas lietuvių kalba, visų pirma turėjo sukurti lietuviškus terminus aukštapelkių mezoreljefo, mikroreljefo ir hidrografiniams dariniams pavadinti. Šiame straipsnyje analizuojama, kaip Lietuvos pelkių tyrimų pradininkų pasiūlyti terminai prigijo lietuviškose mokslo publikacijose, vadovėliuose ir metodinėse mokymo priemonėse, viešuosiuose dokumentuose.

Reikšminiai žodžiai: aukštaplynė, duburiai, ežerokšniai, Kazys Brundza, kimsai/kemsai, lagas, pelkės šlaitas, praplaišos, rumbės.

Įvadas

Kamanų (Brundza 1936) ir Šepetos (Brundza 1940) pelkių tyrėjai, būdami pelkėtyros Lietuvoje pradininkai, susidūrė su daugybe iššūkių. Iš ekspedicijų dalyvių tik Vincas Vilkaitis ir Kazys Brundza buvo susipažinę su pelkių tyrimų specifika dirbdami su Vokietijos, Estijos ir kitų šalių mokslininkais (Motuzas 1991; Klimavičiūtė, Ričkienė 2003). Apie pelkių tyrimus jau buvo išleista knygų ir straipsnių (Weber 1902; Oswald 1923, 1925; Kotilainen 1924; Waren 1924; Gams, Ruoff 1929; Reimers, Hueck 1929; Steffen 1931), iš kurių semtasi žinių darbo metodams pagrįsti ir gautiems rezultatams aptarti. Užsienio šalių mokslo darbuose buvo svarbios informacijos apie pelkių geomorfologiją, mezoreljefo ir mikroreljefo formas, kurios labai svarbios aprašant pelkių augaliją ir jos pasiskirstymo dėsningumus. Tačiau monografijos apie Kamanų ir Šepetos pelkes buvo rašomos lietuvių kalba ir terminams, vartojamiems užsienio literatūroje, daugiausia vokiečių kalba, reikėjo sukurti lietuviškus atitikmenis. Būtent šiose monografijose, apibendrinančiose kompleksinius Kamanų ir Šepetos pelkių tyrimus, pirmą kartą sutinkami iki tol lietuviškoje mokslo literatūroje negirdėti terminai *duburiai*, *ežerokšniai*, *kimsai*, *klampupiai*, *klampynės*, *praplaišos*, *rumbės*. Plėtotis lietuviškai su augalija susijusiai pelkėtyros terminijai nebuvo palankių sąlygų nei sovietmečiu, kai dauguma mokslo darbų buvo rašomi rusų kalba, nei atkūrus nepriklausomybę, kai darbai dažniausia publikuojami anglų kalba. Visgi pelkėtyros terminų kartais pristigdavo tiek mokslinėje literatūroje, tiek vadovėliuose ar mokymo priemonėse. Vertindamas lietuviškų terminų svarbą tiriant biologinę įvairovę, Lietuvos pelkėtyrininkas R. Kuskas (1998) rašė: *tyrinėjama labai miglotai suvokiamais biotopais, nesant jų nomenklatūros; kiekvienas tyrėjas biotopą užrašo skirtingai, nes stokojava mokslinių žinių*.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti, kaip Lietuvos pelkių tyrimų pradininkų sukurti terminai prigijo ir kaip kito lietuviškoje terminijoje. Tikiuosi, kad ši analizė padės įtvirtinti mūsų pelkių tyrimų pradininkų sukurtus terminus.

Tyrimų medžiaga ir metodai

Darbe K. Brundzos (1979) pateikti aukštapelkių reljefo natūraliųjų darinių lietuviški pavadinimai lyginami tiek su terminais, vartojamais monografijose apie Kamanų (Brundza 1936) ir Šepetos (Brundza 1940) pelkes, tiek su terminais, vartojamais vėlesnėje literatūroje: monografijose (Seibutis 1958; Balevičienė ir kt. 2000), mokslo straipsniuose (Balevičienė 1981, 1995; Balevičienė, Celevičius 1984; Kunksas 1998), disertacijose (Grigaitė 1993), vadovėliuose ir metodikos ar mokymo priemonėse (Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Matulevičiūtė ir kt. 2012; Tupčiauskaitė 2012), žodynuose ir žinynuose (Kunksas 2005; Baškytė ir kt. 2006; Paulauskas ir kt. 2008), tyrimų ataskaitose ir informaciniuose leidiniuose (Švažas ir kt. 2000; GTC BI 2016; Valatka ir kt. 2018), viešuosiuose dokumentuose (VMU 2019), į lietuvių kalbą išverstoje monografijoje apie Aukštumalos pelkę (Weber 2016).

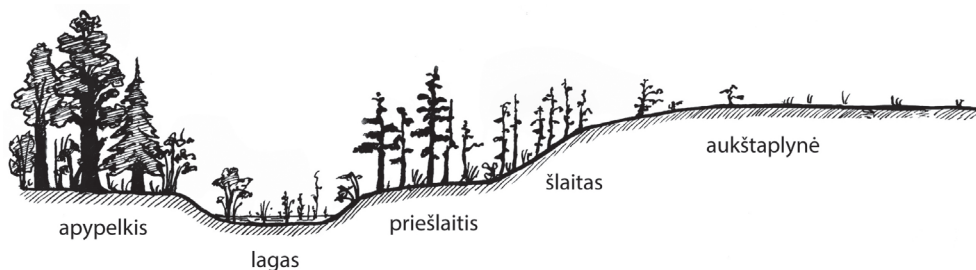
K. Brundzos pasiūlyti aukštapelkių reljefo natūraliųjų darinių pavadinimai

Pirmieji terminai, susiję su pelkių mezoreljefo ir mikroreljefo formomis ir hidrologija, buvo pateikti monografijose apie Kamanų (Brundza 1936) ir Šepetos (Brundza 1940) pelkes. Bėgant laikui, išsamių studijų lietuvių kalba apie kitas Lietuvos pelkes, aprėpiančių terminų įvairovę, nepasirodė. Tik beveik po 30 metų išleista monografija apie Žuvinto pelkę buvo parašyta rusų kalba (Zajančkauskas ir kt. 1968).

Tiesa, 1958 m. Lietuvos fizinės geografijos I tome buvo A. Seibučio pateikta Lietuvos pelkių apžvalga, kurioje aukštapelkės paviršiaus elementams skirta nedaug dėmesio, panaudojant mažą dalį monografijų apie Kamanų ir Šepetos pelkes terminų: *lagas*, *duburiai*, *ežerokšniai* ir *kemsai* (vietoj monografijose vartojamo *kimsai*).

Todėl K. Brundzos (1979) straipsnis, primenantis apie aukštapelkių reljefo ir hidrografinių darinių lietuviškus pavadinimus ir juos patikslinantis, iliustruojamas pelkių mezoreljefo schema (pav.), pasirodė pačiu laiku.

Aukštapelkėje įprastai yra išskiriami 4 mezoreljefo elementai. Aukštapelkę supančią ir turtingą augalų žemapelkinę juostą K. Brundza (1979), kaip ir monografijose, vadino *lagu*. Juostą tarp lago ir aukštapelkės šlaito – *priešlaitiu*. Monografijose šis terminas ne-

Pav. Aukštapelkės mezoreljefo darinių schema pagal K. Brundžą (1979) (M. Rylos piešinys, 2024).

Fig. Scheme of the raised bog mesorelief formations according to K. Brundza (1979) (drawing by M. Ryla, 2024).

buvo vartojamas. Aptariant Šepetos pelkę (Brundza 1940), ši dalis buvo vadinama rūgščiausiosios (hiperacidinės) srities pakraštine zona. Kylanti aukštapelkės dalis vadinama *šlaitu*. Jeigu priešlaičio augalija primena tarpinių pelkių augaliją, tai šlaite auga jau aukštapelkiniai durpojai (Grigaitė 1993).

Pati plokščiausia ir plyniausia aukštapelkės dalis, į kurią pereinama nuo šlaito, monografijose buvo vadinama *plynaukšte*. Atsižvelgdamas į tai, kad *plynaukštė* turi bendrą orografinę reikšmę, K. Brundza (1979) straipsnyje siūlo šią aukštapelkės dalį vadinti *aukštaplyne*. Sudurtinio žodžio dalį plynė K. Brundza (1979) prisipažįsta paėmęs iš gimtosios tarmės, nes Suvalkijoje pačios aukštapelkės vadinamos plynėmis.

Samanotoje aukštaplynėje labai išryškėja mikroreljefo formos. Aukštaplynėje tiek monografijose (Brundza 1936, 1940), tiek straipsnyje (Brundza 1979) išskiriamos 2 pagrindinės mikroreljefo formos – pakilimai ir pažemėjimai. Aukštaplynės pakilios vietos, susidariusios daugiausia iš samanų, dažniausia kiminų, vadinamos *kimsais*. Tarp kimsų esantys pažemėję šlapi ploteliai vadinami *duburiais*. Monografijoje apie Kamanų pelkę duburiai, kuriuose nuolat telkšo vanduo, buvo vadinami *akimis* (Brundza 1936), tačiau vėliau (Brundza 1940, 1979) pasirenkamas kitas terminas *pelkakė*. Grandinėmis viena su kita susijungusios *pelkakės*, kai aiškiai matomas vandens tekėjimas pelkės pakraščio link, vadinamos *akiaupėmis*. Labai padidėjusios pelkakės monografijoje apie Šepetos pelkę (Brundza 1940) ir straipsnyje (Brundza 1979) vadinamos *ežerokšniais*, aprašant Kamanų pelkę (Brundza 1936) – *ežerėliais*. Pailgi, izohipsių kryptimi nutįsę duburiai, susidarantys dažniausia pelkių pakraščiuose, vadinami *praplaišomis*, o tokie pat nutįsę *kimsų* pakaitalai – *rumbėmis*.

Vandens pertekliaus nutekėjimai aprašant Kamanų pelkę buvo vadinami *upėvagėmis* (Brundza 1940), Šepetos pelkę – *upytėmis* (Brundza 1940). Straipsnyje (Brundza 1979) juos siūloma vadinti *upėsniais*, o jeigu jie neturi vagos, tik klampų slėnį, – *klampupiais*.

Pasak K. Brundzos (1979), mūsų tyrėjai Lietuvos pelkėse yra aprašę iki tol dar niekur neminėtus savotiškus augalijos, kartu ir reljefo, ir hidrografinius darinius, kurie atsiranda aukštapelkei „paskandinant“ kalveles ar pelkės salas. Juos tiek Kamanų (Brundza 1936), tiek Šepetos (Brundza 1940) tyrėjai vadino *klampynėmis* arba *klampyniniais kompleksais*.

Monografijose (Brundza 1936, 1940) randame dar vieną įdomų terminą *pelkiapieviė*. Jomis vadinamos aukštapelkes juosiančios ar į jas įsiterpusios žolinių augalų, dažniausia viksvų, bendrijos.

Aukštapelkių paviršiaus elementų pavadinimų vartojimas vėlesnėje lietuviškoje literatūroje

1979 m. pasirodžius K. Brundzos straipsniui, kompleksinių atskirų Lietuvos aukštapelkių studijų nebebuvo, o straipsniuose apie aukštapelkių augaliją (Balevičienė 1981; Balevičienė, Celevičius 1985) K. Brundzos pasiūlyti terminai vartoti minimaliai (žr. lentelę). Tik 1993 m. O. Grigaitė disertacijoje *Lietuvos aukštapelkių augmenijos charakteristika*, aprašydama augalų bendrijas, siejo jas su aukštapelkių mezoreljefo ir mikroreljefo dariniais, juos įvardydamą K. Brundzos (1979) pasiūlytais terminais. Vėliau lietuviškose mokslo publikacijose (Balevičienė 1995; Balevičienė ir kt. 2000), mokymo (Makarskaitė

Lentelė. Lietuviški aukštapelkių mezoreljefo, mikroreljefo ir hidrografinių darinių terminai
Table. Lithuanian terms for mesorelief, micro-relief and hydrographic formations in the raised bogs

K. Brundzos (1979) pasiūlyti terminai / Terms proposed by K. Brundza (1979)	Literatūroje vartoti šių terminų atitikmenys / Analogs of these terms in literature	Literatūros šaltinis / References
Lagas	–	Brundza 1936, 1940; Seibutis 1958; Grigaitė 1993; Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Matulevičiūtė ir kt. 2012; Tupčiauskaitė 2012; VMU 2019
Priešlaitis	–	Grigaitė 1993; Kuskas 2005; Matulevičiūtė ir kt. 2012; Tupčiauskaitė 2012
Šlaitas	–	Brundza 1936, 1940; Grigaitė 1993; Makarskaitė ir kt. 2000; Kuskas 2005; Matulevičiūtė ir kt. 2012; Tupčiauskaitė 2012
Aukštaplynė		Grigaitė 1993; Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Tupčiauskaitė 2012
	Plynaukštė	Brundza 1936, 1940; Balevičienė 1995; Sinkevičius 2001
	Plynė	Seibutis 1958; Balevičienė, Celevičius 1984; Balevičienė 1995; Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Baškytė ir kt. 2006; Paulauskas ir kt. 2008; Švažas ir kt. 2000; Matulevičiūtė ir kt. 2012
	Aukštapelkinė plynė	Weber 2016
Duburiai		Brundza 1936, 1940; Seibutis 1958; Grigaitė 1993; Kuskas 1998; Balevičienė 1981; Balevičienė ir kt. 2000; Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Matulevičiūtė ir kt. 2012; Tupčiauskaitė 2012; VMU 2019
	Įdubimai	Weber 2016
Kimsai		Brundza 1936, 1940; Grigaitė 1993; Makarskaitė ir kt. 2000; Matulevičiūtė ir kt. 2012; GTC BI 2016; Valatka ir kt. 2018; VMU 2019
	Kupstai	Balevičienė, Celevičius 1984; Balevičienė 1995; Sinkevičius 2001
	Kemsai	Seibutis 1958; Kuskas 2005; Paulauskas ir kt. 2008; Tupčiauskaitė 2012; Weber 2016
Rumbės		Brundza 1936, 1940; Balevičienė 1995; Grigaitė 1993; Kuskas 2005; Matulevičiūtė ir kt. 2012; GTC BI 2016; VMU 2019
	Kemsežiai	Kuskas 2005
Praplaisos	–	Brundza 1936, 1940; Balevičienė 1995; Grigaitė 1993; Kuskas 1998; Švažas ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Baškytė ir kt. 2006; Matulevičiūtė ir kt. 2012; GTC BI 2016; VMU 2019
Pelkakė		Grigaitė 1993
	Akys	Brundza 1936; Kuskas 1998
	Akivaras	Sinkevičius 2001; Paulauskas ir kt. 2008

K. Brundzos (1979) pasiūlyti terminai / Terms proposed by K. Brundza (1979)	Literatūroje vartoti šių terminų atitikmenys / Analogs of these terms in literature	Literatūros šaltinis / References
Ežerokšnis		Brundza 1940; Seibutis 1958; Grigaitė 1993; Kuskas 1998; Švažas ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Paulauskas ir kt. 2008; Tupčiauskaitė 2012; Weber 2016
	Ežerėlis	Brundza 1936
Akiaupė	–	–
Upėsnis		Brundza 1940; Kuskas 1998
	Upėvagė	Brundza 1936
	Upytė	Brundza 1940
	Upelis	Weber 2016
Klampupis	–	Brundza 1936, 1940; Grigaitė 1993; Kuskas 2005; Weber 2016
Klampynė	–	Brundza 1936, 1940; Grigaitė 1993; Švažas ir kt. 2000; Kuskas 2005; Baškytė ir kt. 2006; Paulauskas ir kt. 2008
–	Plynraistis	Seibutis 1958; Balevičienė 1995; Celevičius 1984; Balevičienė 1995; Makarskaitė ir kt. 2000; Sinkevičius 2001; Kuskas 2005; Tupčiauskaitė 2012
–	Retmiškis	Švažas ir kt. 2000
–	Pelkiapievė	Brundza 1936, 1940; Weber 2016

ir kt. 2000; Sinkevičius 2001) ir informaciniuose (Švažas ir kt. 2000) leidiniuose vartoti tik pavieniai pelkių darinių pavadinimai. Dažniausias iš jų – terminas *duburiai*. Aukštapelkės pakilesnės vietos vadinamos arba *kupstais* (Balevičienė 1995; Sinkevičius 2001), arba *kimsais* (Makarskaitė ir kt. 2000), kaip siūlė pirmieji Lietuvos pelkių tyrėjai.

2005 m. dar kartą nuosekliai visus aukštapekių darinių pavadinimus pateikė R. Kuskas (2005). Dauguma jų tokie patys, kaip K. Brundzos (1979) straipsnyje, išskyrus dvi išimtis. Kaip ir A. Seibutis (1958), R. Kuskas vartojo terminą *kemsai*, o rumbes greta jų įprasto pavadinimo siūlė vadinti *kemsežiais*. Ekologijos terminų aiškinamajame žodyne (Paulauskas ir kt. 2008) yra tokie terminai kaip *plynė*, *klampynė*, *ežerokšnis*. Tiesa, pastarasis terminas aiškinamas *kaip ežeras deltoje arba salpoje, kurio krantai apaugę nendromis, meldais ir švendrais*, nors angliškas jo paaiškinimas *bog pool*, pateiktas greta, atitinka aukštapelkių ežerokšnių reikšmę.

Kai kuriuose leidiniuose (Sinkevičius 2001; Paulauskas ir kt. 2008) vartojamas terminas *akivaras*, panašu, kad yra K. Brundzos aprašomų *pelkakių* atitikmuo.

Analizuojant aukštapelkių paviršiaus natūraliųjų darinių vartojimą publikacijose lietuvių kalba nuo 1958 m. iki dabar, akivaizdu, kad terminai *lagas*, *priešlaitis*, *šlaitas*, *duburiai*, *rumbės*, *praplaišos*, *ežerokšniai* ir *klampynės*, pasiūlyti pirmųjų Lietuvos pelkių tyrėjų, įsitvirtino lietuviškoje terminijoje. Beveik nevartojami terminai *pelkakė*, *akiaupė*, *upėsnis*.

Vietoj *aukštaplynės* vis dažniau vartojami terminai, nurodantys ją sudarančių svarbiausių augalų bendrijų skirtingumus: retomis ir žemomis pušimis apaugusi pelkės dalis

vadinama *plynraisčiu* arba *retmiškiu*, o visiškai atvira pelkės dalis – *plyne*. Panašu, kad toks A. Seibučio (1958) pasiūlytas aukštaplynės padalijimas tapo priimtinesnis aprašant aukštapelkes.

Kimsas ar kemsas?

Daugiausia diskusijų kyla dėl to, kaip vadinti aukštaplynės pakilesnes vietas: *kimsais* ar *kemsais*. K. Brundza (1979), pateikdamas *kimso*, kaip aukštaplynės mikroreljefo darinio terminą, pabrėžė, kad *kimsų*, kurie susidarę daugiausia iš samanų, visų pirma kiminių, negalima painioti su pievų kupstais, kurie dažniausia susidaro dėl gyvulių apmindžiojimo.

Kemso terminą pirmasis pavartojo A. Seibutis (1958). Vėliau jį perėmė R. Kunkskas (2005), taip pat pabrėždamas, kad *kemso* negalima tapatinti su kupstu.

Lietuviškose publikacijose vartojami abu šie terminai (žr. lentelę). Botanikai dažniau vartoja K. Brundzos pasiūlytą terminą *kimsas* (Grigaitė 2003). Pastaraisiais dešimtmečiais aukštapelkių reljefo darinių pavadinimų poreikis išaugo vertinant Europos Bendrijos svarbos pelkių buveinių būklę. EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimo vadove (Matulevičiūtė ir kt. 2012), sekant K. Brundzos pavyzdžiu, vartojamas *kimsas*. Savaiame suprantama, kad šis ir kiti minėto metodikos leidinio terminai paplito po pagal jį parengtas ataskaitas (GTC BI 2016) ir viešuosius dokumentus (VMU 2019).

Kalbininkams labiau palaikant geografų pasiūlytą *kemsą*, šis pradedamas vartoti ir botaninėje literatūroje (Tupčiauskaitė 2012; Weber 2016 (vertimas į lietuvių kalbą)).

Yra vienas svarbus šių dviejų terminų vartojimo aspektas. Terminu *kimsas* šalininkai jį vartoja specifiniams aukštapelkių dariniams apibūdinti. Aukštaplynėms būdingas mikroreljefas susiformuoja dėl kiminių savybių ir aplinkos tarpusavio ryšio. Kimsų formavimosi pradžioje yra svarbūs erikiniai augalai ir jauni medžiai (Weber 1902; Johnson, Damman 1991), tačiau vėliau juos nustelbia kiminiai, kurių augimui reikšmės turi įvairūs aplinkos veiksniai (drėgmė, temperatūra, šviesa, maisto medžiagų kiekis ir pH) (Nungesser 2003). Pakilesnėse vietose augantys kiminiai auga sparčiau ir sukaupia didesnę kiekį durpių negu tie, kurie auga duburiuose (Johnson, Damman 1991), o tai skatina vis didesnius mikroreljefo skirtumus. Kimsą dažniausia sudaro gana mažai susiskaidžiusios durpės, susidedančios iš juose esančių kiminių liekanų. Tačiau bendrinėje kalboje *kem-suotomis* vadinamos visos vietos, kuriose gausu nelygumų, įvairių kupstų. Tai gali būti ir miškai (juodalksnynai), pievos, žemapelkės. Bendrinės lietuvių kalbos žodyne (BLKŽ 2024) *kemsui* suteikiama gerokai platesnė reikšmė: *samanomis ar žole apžėlęs kelmas ar kupstas: Prasta ganykla – vieni kemsai*. Panašiai *kemsas* aiškinamas ir Ekologijos terminų aiškinamajame žodyne (Paulauskas ir kt. 2008), Lietuvių kalbos žodyne (LKŽ 2024) ir Lietuvos Respublikos terminų banke (LRTB 2024): *samanomis ar žole apžėlęs kelmas ar žemės kauburėlis. Kemsynas* žodynuose (aiškinamas kaip *žema pelkėta vieta, apaugusi kiminiais ir kitais drėgmę mėgstančiais augalais (švyliais, viksvomis)* (Paulauskas ir kt. 2008) ar tiesiog *šlapia kemsuota vieta* (LKŽ 2024). Akivaizdu, kad šie bendrinės kalbos žodžiai *kemsas* ar *kemsynas* yra plačios aprėpties, dažnai tapatinami su žolinių augalų formuojamais kupstais, augalais apaugusiais kelmiais ar žemės kauburiais. Jie neatitinka

aukštapelkėms būdingų briogeninės kilmės mikrorelijų formų specifikos, tačiau plačiąja prasme gali apimti ir šiuos darinius.

Kadangi *kimsui* susidaryti ypatingą reikšmę turi samanės, galima paanalizuoti, kaip šis terminas atrodo samanų vardų kontekste. LKEŽDB (2024) nurodyta, kad *kimsa* galėjo būti vadinta viena iš samanų genčių – gegužlinis (*Polytrichum*). Būtent iš kiminių ir šios genties samanų dažniausia yra sudarytas *kimsas*. Kita vertus, Botanikos vardų žodyne (Dagys 1938) viena iš samanų genčių *Atrichum* pavadinta ir vėliau (Minkevičius 1955; Jukonienė 2003) vadinama *kemsa*. Dažniausia šios genties samana *vingialapė kemsa* tikrai auga ant *kemsų* šlapiuose miškuose, dažniausia juodalksnyuose, pievose, bet ne ant *kimsų* aukštapelkėse.

Manychiau, kad mūsų pelkių tyrimų pradininkų vartotas ir vėliau K. Brundzos (1979) apibrėžtas terminas *kimsas*, kartu su kitais jų pasiūlytais aukštapelkių paviršiaus specifinių natūraliųjų darinių pavadinimais, neturėtų būti išstumtas iš lietuviškos terminijos ir pakeistas platesnės reikšmės bendrinio žodžiu *kemsas*. Tokio principo laikytasi šios knygos moksliniuose straipsniuose.

Padėkos

Dėkoju dr. Jūratei Tupčiauskaitei ir dr. Zofijai Sinkevičienei už vertingus patarimus rengiant šį straipsnį.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutartis Nr. S-LIP-22-63).

Literatūra

- Balevičienė J., 1981: Pelkių bendrijos – Kn.: Giniūnas K. (red.), Lietuvos TSR nacionalinis parkas: 48–49. Vilnius.
- Balevičienė J., 1995: Pelkių augalija. – Kn.: Liužinas R. (red.), Lietuvos durpynų kadastras: 12–16. Vilnius.
- Balevičienė J., Balevičius A., Grigaitė O., Patalauskaitė D., Rašomavičius V., Sinkevičienė Z., Stankevičiūtė J., 2000: Lietuvos augalų bendrijų raudonoji knyga. Vilnius.
- Balevičienė J., Celevičius P., 1984: Aukštapelkių augalija. – Kn.: Balevičius K. (red.), Čepkelių rezervatas: 52–54. Vilnius.
- Baškytė R., Bezaras V., Kavaliauskas P., Klimavičius A., Raščius G., 2006: Lietuvos saugomos teritorijos. Kaunas.
- Brundza K., 1936: Kamanos. Geologiškai botaniška studija. – Žemės ūkio akademijos metraštis, X (3–4): 1–407.
- Brundza K., 1940: Šepeta. Aukštapelkio monografija. – Žemės ūkio akademijos metraštis, XIII (4): 1–203.
- Brundza K., 1979: Aukštapelkių reljefo natūraliųjų darinių pavadinimai. – Geografinis metraštis, 16: 179–182.
- BLKŽ, 2024: Bendrinės lietuvių kalbos žodynas. <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/> [žiūrėta 2024-10-20].
- Dagys J. (red.), 1938: Lietuviškas botanikos žodynas. Kaunas.
- Gams H., Ruoff S., 1929: Geschichte, Aufbau und Pflanzendecke des Zehlaubruches. – Schriften der Phys.- ökon. Gesellschaft zu Königsberg in Preussen, 66(1): 1–193.

- Grigaitė O., 1993: Lietuvos aukštapelkių augmenijos charakteristika. Gamtos mokslų daktaro disertacija, Botanikos institutas. Vilnius.
- GTC BI (Gamtos tyrimų centro Botanikos institutas), 2016: Saugomų buveinių ir rūšių monitoringas pelkės ruože tarp durpyno ir ežero (BAST) 2016 metai. Rankraštis. Vilnius.
- Johnson L. C., Damman A. W. H., 1991: Species-controlled Sphagnum decay on a South Swedish raised bog. – *Oikos*, 61: 234–242.
- Jukonienė I., 2003: Lietuvos kiminai ir žaliosios samanės. Vilnius.
- Klimavičiūtė J., Ričkienė A., 2003: Profesorius Kazio Brundzos mokslinės veiklos apžvalga. – Kn.: Rašomavičius V., Klimavičiūtė J. (red.), Profesorius Kazys Brundza: 12–36. Vilnius.
- Kotilainen M. J., 1924: Beobachtungen über die Moosvegetation und Moosflora in NW-Enontekiö in Lappland. *Acta Societatis pro fauna et flora Fennica*, 55 (1): 1–68.
- Kunskas R., 1998: Pelkės kompleksinio įvertinimo kriterijai. – *Geografijos metraštis*, 31: 474–488.
- Kunskas R., 2005: Ežerų ir pelkių ekosistemų raida. Mažasis paleogeografijos ir paleosinekologijos atlasas. Vilnius.
- LKEŽDB, 2024: Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė. <https://etimologija.baltne-xus.lt/> [žiūrėta 2024-11-04].
- LKŽ, 2024: Bendrinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/> [žiūrėta 2024-10-20].
- LRTB, 2024: Lietuvos Respublikos terminų bankas. <https://terminai.vlkk.lt/> [žiūrėta 2024-10-20].
- Makarskaitė R., Motiejūnaitė O., Šapokienė E., 2000: Aplinkotyra. Mokomoji knyga jaunimui. II dalis. Utena.
- Matulevičiūtė D., Sinkevičienė Z., Jukonienė I., 2015: Pelkių buveinės. – Kn.: Rašomavičius V. (red.), EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimo vadovas: IV. Vilnius.
- Minkevičius A., 1955: Vadovas Lietuvos TSR miškų, pievų ir pelkių samanoms pažinti. Vilnius.
- Motuzas A. (sud.), 1991: Profesorius Vincas Vilkaitis. Vilnius.
- Nungesser M. K., 2003: Modelling microtopography in boreal peatlands: hummocks and hollows – *Ecological Modelling*, 165 (2–3): 175–207.
- Oswald H., 1923: Die Vegetation des Hochmoores Komosse. – *Sv. Växtsociol. Sällsk. Handl.*, 1: 1–436.
- Oswald H., 1925: Die Hochmoortypen Europas. Zürich.
- Paulauskas A., Jankevičius K., Liužinas R., Raškauskas V., Zajančauskas P., 2008: Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas. Vilnius.
- Reimers, H., Hueck, K. 1929: Vegetationsstudien auf lithauischen und ostpreußischen Hochmooren. Beiträge zur Natur- und Kulturgeschichte Lithauens und angrenzender Ghebiets. Abhandlungen der math.-naturw. Abteilung der Bayer. Akademie der Wissenschaften. Suppl., 10: 408–494.
- Seibutis A., 1958: Lietuvos pelkės. – Kn.: Basalykas A. (red.), Lietuvos TSR fizinė geografija, 1 337–381.
- Sinkevičius S., 2001: Pelkių ekosistemos dabarties biosferoje. Vilnius.
- Steffen H., 1931: Vegetationskunde von Ostpreußen. Jena.
- Švažas S., Drobėlis E., Balčiauskas L., Raudonikis L., 2000: Svarbios Lietuvos pelkės ir seklūs vandenys. Vilnius.
- Tupčiauskaitė J., 2012: Botanikos mokomoji lauko praktika. http://www.bg.gf.vu.lt/duomenys/botaninepraktika/botanikos_mokomoji_lauko_praktika.pdf
- Valatka S., 2018: Lietuvos durpynai. Kiek jų turime, ar racionaliai naudojame? Vilnius.

- VMU (Valstybinė miškų urėdija), 2019: VI Valstybinės miškų urėdijos patikėjimo teise valdomų Ukmergės regioninio padalinio administruojamų miškų vidinės miškotvarkos projekto gamtosauginė dalis.
- Waren H., 1924: Untersuchungen über die botanischer Entwicklung der Moore. – Suomen Suoviljelshdistys tieeelisia julkaisuja.
- Weber C. A., 1902: Über die Vegetation und Entstehung des Hochmoors von Augstumal im Memeldelta mit vergleichenden Ausblicken auf andere Hochmoore der Erde. Berlin.
- Weber C. A., 2016: Apie Aukštumalos aukštapelkės Nemuno deltoje augaliją ir vystymąsi lyginant su kitomis Žemės aukštapelkėmis. Vilnius.
- Zajančkauskas P., Šivickis P., Bieliukas K., Jankevičius K., Petrauskas V., Bergas V., Vaitkevičius A., Brundza K., Maldžiūnaitė S. (red.), 1968: Zapovednik Žuvintas. Vilnius.

The origin of the Lithuanian terms for raised bog surface formations

Ilona Jukonienė

SUMMARY

Key words: bog expanse, bog pools, bog slope, flarks, hummocks, hollows, lag, strings.

When preparing monographs on the Kamanos and Šepeta mires, Lithuanian researchers had to coin Lithuanian terms for the meso-relief, micro-relief and hydrographic formations of raised bogs. The current article reviews how the terms introduced by pioneers in Lithuanian mire research became established in Lithuanian scientific publications, textbooks, methodological teaching aids, and public documents.